

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİNDE YAZI DİLİNİ OLUŞTURAN AĞIZ VE MÜELLİFLERİN KİMLİĞİ MESELESİ*

 Himmet BÜKE**

ÖZET

11. yüzyıldan itibaren Anadolu coğrafyasına gelen Oğuzlar konuştukları Türkçenin burada bir yazı dili hâline gelmesi sürecinde siyasi, kültürel ve sosyal anlamda birtakım zorlu süreçleri yaşamışlardır. Türkçe yazılan ilk eserler 13. yüzyıldan itibaren kendini göstermeye başlamış, devam eden 14. ve 15. yüzyıllarda ise en verimli dönemini yaşamıştır. Yunus Emre'nin nerede yaşadığı, Hoca Mesud ve Kul Mesud'un aynı şahsiyetler olup olmadığı, Ahi Evren'in, Âşık Paşa'nın, Dehhanî'nin, Şeyyad Hamza'nın kimliği, karışık lehçeli eserlerin müelliflerinin etnik mensubiyeti gibi meseleler yıllarca tartışılmıştır. Bu çalışmada bazı eserlerdeki çok yaygın olmayan, belirli bir bölgeye veya ağıza özgü olabileceği düşünülen sözcüklerden hareketle bu konuda bir fikir ortaya konulmaya çalışılacaktır. Müellifler eserlerini yazarken genel anlamda yaygın sözcükleri kullanırken bazı bölgesel ifadeleri de eserlerine yansıtabilmektedir. Çalışmada bu sözcüklerden ya da söz kalıplarından yola çıkarak konuyla ilgili bir tartışma alanı açılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Eski Anadolu Türkçesi, ağızlar, derleme, müellif

Identity Matter of Dialects and Authors Constituting the Written Language in The Old Anatolian Turkish

ABSTRACT

The Oghuz that came to Anatolia during the eleventh century faced certain political, cultural and social difficulties at the point of transforming the spoken Turkish into a written language. The initial works written in Turkish began to appear since the 13th century and had their best period during the 14th and 15th centuries. Matters such as where Yunus Emre lived, whether Hodja Mesud and Kul Mesud were the same person or not, identities of Ahi Evren, Âşık Pasha, Dehhanî and Şeyyad Hamza, and ethnic affiliation of the authors of mixed-dialect works have been discussed for years. This study will try to put forward an idea on this matter based on words that are not so common and are thought to be specific to an area or dialect in certain works. When writing their works, authors use common words in general. They may also use specific regional expressions in their works. The present study aims to create an area of discussion about this matter based on these words or word patterns.

Key Words: Old Anatolian Turkish, dialects, compilation, author

* Bu makale, 20-22 Ekim 2022'de gerçekleştirilen 14. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu'nda sunulan ve bildiri kitabında basılmayan bildirinin genişletilmiş biçimidir.

** Doç. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Burdur / TÜRKİYE, himmatbuke@mehmetakif.edu.tr

Araştırma Makalesi / Research Article

Atf / Cite as: Büke, H. (2024). Eski Anadolu Türkçesinde yazı dilini oluşturan ağız ve müelliflerin kimliği meselesi. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(47), 547-563. <https://dx.doi.org/10.21550/sosbilder.1437529>

Gönderim Tarihi / Sending Date: 15 Şubat / February 2024

Kabul Tarihi / Acceptance Date: 26 Mart / March 2024

Giriş

Eski Anadolu Türkçesi (= EAT) bugünkü Türkiye Türkçesinin temelini teşkil eden, Türkçenin Anadolu coğrafyasında oluşmuş, ileride Batı Türkçesi olarak adlandırılacak 12-15. yüzyıllar arasındaki yazı dilinin adıdır. Bu dönem Türklerin Anadolu coğrafyasını yurt tutma süreciyle eş zamanlı bir seyir izlemekle beraber yazı dilinin oluşumu dönemin siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik durumundan etkilenmiştir. 11. yüzyılda Anadolu’da Türk devlet yapısının teşekkül etmesi ve bununla birlikte özelde Horasan ve Maverâünnehir, genelde Türkistan coğrafyasından yoğun Oğuz göçlerinin başlaması bir yazı dili gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. 13. yüzyıl sonunda fiilen sona eren Selçuklu idaresi yerini Anadolu’nun farklı bölgelerinde kurulan beyliklere bırakmış, Anadolu’daki Türk nüfus yoğunluğu ve siyasi hâkimiyeti kesintisiz bir şekilde devam etmiştir. Selçuklular Dönemi’nde bürokrasi ve edebiyat dili olamayan Türkçe kurulan beyliklerle beraber bir yazı dili olmaya başlamış ve bu dönemde çeşitli konularda pek çok telif, tercüme ve uyarlama eser yazılmıştır. Bu dönem Türk dili tarihinde Oğuz lehçesini esas alan bütünleşmiş bir yazı dilinin oluşma dönemi olarak kabul edilir (Korkmaz, 2009: 64). Bu yeni yazı dilinin nasıl ve nerede oluştuğu meselesi günümüzde farklı araştırmacılar tarafından çeşitli yazılarla ele alınmışsa da buna dair henüz bir fikir birliği sağlanamamıştır. Bu yazı dilinin Anadolu dışında Oğuzların geldiği coğrafyada mı yoksa Oğuzların Anadolu’ya gelmelerinden sonra Anadolu’da mı oluştuğu sorusu netlik kazanmış değildir. Eğer Anadolu’da oluşan bir yazı dilinin varlığı kabul edilirse bu yazı dilinin temel aldığı, bu yazı diline kaynaklık eden bir ağız veya ağızlar olması da gerekmektedir. Karahan, eğer bu yazı dili Anadolu’da meydana gelmişse kaynak ağızı Anadolu’da aramanın anlamlı olabileceğini ve bu ağızın yazı dilinin oluştuğu kültür merkezinde konuşulan ağız olması gerektiğini ifade eder (Karahan, 2013: 220). Ercilasun (2001: 439) ise Oğuz ağızına dayalı bu yeni yazı dilinin oluşmasında Orta Anadolu’ya dikkat çekerken özellikle Kırşehir ve Babaî ailesinin önemli bir yeri olduğuna işaret eder.

EAT’nin oluşumunda Anadolu’da henüz konuşma dili Oğuzcanın ağızlarından birinin bu yazı diline kaynak teşkil etmesi, temel oluşturması gerekmektedir. Mansuroğlu, Anadolu’da Türkçe yazılırken umumi bir yazı dili bulunmadığını yerli konuşmalardan faydalandığını ifade ederek bu yeni yazı dilinin temel çıkış noktasının Anadolu kaynaklı olduğunu düşünür (Mansuroğlu, 1951: 217). Akar (2011: 26) ise bu yazı dilinin henüz ölçünleşmediğini, farklı ses ve yapı özelliklerine sahip, Arap alfabesi ile uyum problemleri yaşayan ve bunu yaklaşık iki yüzyıl sürdüreceği olan “*ağızsı*” bir yazı dili olduğunu belirtir. Gülsevin de Eski Anadolu Türkçesi eserlerinin aslında kendi döneminin ağızlarının yazıya geçirilmiş biçimleri olduğunu ifade etmektedir (Gülsevin, 2009: 42). Şu durumda EAT’nin oluşumuna kaynaklık eden tek ağız esas alınmış olabileceği gibi birden fazla ağızın bu yazı dilinde kullanılmış olabileceğine dair güçlü deliller ve görüşler vardır. Dolayısıyla bu dönemde standarda kavuşmamış bir yazı dilinin olduğu konusu genel bir kabuldür. Dönem Anadolu’sunda farklı kültür merkezlerinin bulunması yazı dilinde standarda ulaşamamanın sebeplerinden sadece biridir. Her kültür merkezi ve bu merkezin bağlı olduğu siyasi otorite müellif ve müstensihlerin yazı dilini dolaylı olarak yönlendirmiş veya etkilemiştir. Özellikle Aydın, Kütahya, Denizli, Muğla ve Kastamonu gibi beylik merkezleri bu anlamda ön planda yer almaktadır. Erdem’in ifadesiyle 13.yy.dan itibaren başlayan süreç içerisinde yazı dilini besleyen ağızlar, aslında büyük oranda kültür ve siyasi merkezlere göre değişmiş, bu merkezler neredeyse yazı dili de oraya göre şekillenmiştir (Erdem, 2006: 91). Karahan ise yazı diline esas olan bu ağızın diğer ağızlardan farklı olmasının sebebini kültür ve siyaset merkezlerinde yaşayanlar tarafından kullanıldığı için statü kazanmış olmasına ya da herhangi bir sebeple imtiyazlı bir durumda bulunmasına bağlar (Karahan, 2000: 1). Yani otoritenin bulunduğu merkezde hâkim olan ağız yazılan eserin dilini de şekillendirmiştir denilebilir. EAT metinlerinin oluşum devrinde bu durumun bariz bir biçimde

örneklerinin görüldüğü ve eserlerdeki farklı dil/yazım özelliklerinin bu motivasyonla ortaya çıktığı düşünülebilir.

Korkmaz, Eski Anadolu Türkçesi alanına giren pek çok eserin, dil özelliklerine bakıldığında Oğuzcaya dayanan temel ortaklık dışında ses, şekil bilgisi ve söz varlığı açısından birtakım ağız ayrılıklarının bulunduğunu belirtmektedir (Korkmaz, 2007: 90). Bugüne kadar yapılan pek çok çalışmada bu dönem eserlerinin ağızlarla ilişkisi genel olarak ses ve şekil bilgisi temelinde yapılmıştır. Fonetik ve morfolojik ölçütlerle yapılan bu çalışmalar döneme ilişkin birtakım önemli verileri bize sunmaktadır. EAT Dönemi'nde günümüzdeki anlamda standart bir yazı dilinden bahsedilemeyeşi ve eserden esere az çok değişebilen imla ve dil özellikleri, bazı araştırmacıların ilgisini uyandırmış ve eserlerdeki müstensih hatası sayılamayacak olan bu birtakım farklılıkların ağız özellikleri olabileceği kanaatine varılmıştır (Akyıldız Ay, 2021: 291). Bu farklı ağız özelliklerinin tespiti yazılı metinler üzerinden yapılabilmekte, yazı dilini oluşturan bu temel ağzın hangi bölge ve boy ağzı olduğu ancak bu yöntemle araştırılabilmektedir. Tabii bu konuda bazen metinler de tek başına yetersiz gelebilmekte, bazı yöntem ve veri sınırlılıkları ile karşılaşılabilmektedir. Develi, 13.-15. yüzyıllarda Anadolu'da üretilen Türkçe metinlerdeki ağız özelliklerini tanımlayıp isimlendirmenin bazı güçlükleri olduğunu ifade ederek bunları üç madde hâlinde özetler ve bugünkü anlamda çok fazla alt ağızlara inebilen bir diyalektoloji çalışmasına imkân vermediğini söyler (Develi, 2002: 119, 2008: 213). Duman ise "*Örnek alacağımız metinlerin yazılış yerleri ile yazar veya müstensihlerin ağız bölgelerini önceden biliyor olsaydık, örneklerimizi daha kolay biçimde belli ağızların özellikleri olarak belirleyebilirdik*" diyerek bu durumun diğer bir sınırlılığına dikkat çekmektedir (Duman, 2012: 56). Şu durumda eserlerdeki yazım kusurlarının niteliği, müelliflerin etnik kimliğinin belirsizliği, o dönemde kurulan ve bu eserlerin yazılmasını destekleyen beylikler hakkında bilgilerin yetersizliği, bazı eserlerin yazıldığı bölgelerin bilinmemesi, dönemin koşulları nedeniyle eser üreten entelektüel kesimin yer değiştirmesi, bazı eserlerin müellif hatlarının günümüze ulaşamaması, yazı dilinin yeni oluşmaya başlaması gibi pek çok durum EAT'yi oluşturan ağız veya ağızların hangileri olduğu konusunun çözümünü sınırlandırmaktadır.

EAT'nin yazı dili olmasını sağlayan ağız veya ağızların hangisi olduğu meselesi çözülebilir mi? Fonolojik ve morfolojik çalışmalar bu soruya belli bir noktaya kadar cevap vermiştir; fakat net ve kesin bir kanıya varıldığı henüz söylenemez. Yapılan son çalışmalar birden fazla ağız grubunun varlığını kabul etmiş durumdadır. Müellif veya müstensihlerin kendi ağız özelliklerini bu eserlere bazen yoğun bazen de kısmen yansıttıkları fikri kabul edilmektedir. Aynı dönemde yazıldığı kabul edilen eserlerde aynı sözcük için farklı yazım özelliklerinin benimsenmesi, bazı ikili kullanımı olan sözcüklerdeki tercih durumu bize bazı ipuçları sunabilmektedir. Hatta bu konuda Erdem, Şeyyad Hamza, Sultan Veled, Âşık Paşa, Hoca Dehhanî, Ahmed Fâkih ve Gülşehrî gibi EAT yazı dilinin ilk eserlerini veren müelliflerin Konya ve havalisinde yetişmiş; doğal olarak oranın ağzıyla konuşan insanlar olduğunu iddia eder (Erdem, 2005: 57). Adı geçen bu müelliflerin bahsedilen coğrafyaya ne zaman gelip yerleştikleri meselesi bu konuyla ilgili bir sorunu teşkil eder. Bir ağız özelliğinin kişinin konuşma ve yazı dilinde etkin olabilmesi belirli bir süreç gerektirdiği diyalektolojik çalışmalarla ortaya konulmuştur. Bu dönemde yukarıda bahsedildiği gibi Türkistan coğrafyasından pek çok isim Anadolu'ya gelmiştir. Hatta Altınordu ve Memluk sahalarından da gelenlerin olduğu bilinmektedir (Peacock, 2023: 192). Dolayısıyla Erdem'in isimlerini zikrettiği kişilerin Türk etnik kimlikleri ve Anadolu Türk'ü olma süreçleri hakkında elimizde yeterli bilgi bulunmamaktadır. Karahan ise ilk müelliflerin Konyalı, Kırşehirli olması yazı dilinin bu yöre ağızları temelinde ve bu yörelerde teşekkül ettiği düşüncesini akla getirebileceğini; ancak Konya ve Kırşehir yöresi ağızlarında, EAT'nin en önemli özelliği olan

ünlü yuvarlaklaşması görülmemesinin de bu düşünceyi zayıflattığını ifade eder (Karahana, 2006: 8-9).

Bugünkü Türkiye Türkçesi ağızları referans alınarak tıpkı fonolojik ve morfolojik çalışmalarda olduğu gibi söz varlığı üzerinden EAT Dönemi müelliflerinin kimliği konusunda bir sonuca varmak veya bir fikir ortaya koymak mümkün müdür? Ağızlardaki söz varlığı şüphesiz çok zengin ve çeşitli olmakla birlikte bazı sözcüklerin sadece belli yörelere özgü kullanıldığı, sadece belirli bir bölgede tanıklandığı bilinmektedir. Bu sebeple canlı dil örneği olan ağızlar, yazı dilinin ölçünlü yapısı içinde yer alamamış türlü ses, yapı ve sözlük ögesini bünyesinde taşıdığı için dil sorunlarının çözümünde de ilk başvurulacak alan olarak görülmektedir (Akar, 2011: 24). EAT müelliflerinin aradan geçen yüzyıllar içerisinde netliğini kaybeden kimlikleri, katmanlaşan ve menkıbeleşen hayat hikâyeleri bugün onlar hakkında bir biyografi inşasını güçleştirmektedir. Eldeki tarihi kayıtların yetersizliği, var olan kaynakların ise yakın dönemlerde yazılmış olması onların eserleri üzerinden yapılacak detaylı dil çalışmalarının önemini bu bakımdan arttırmaktadır.

Bu dönem müellif veya müstensihlerinin kendi ağız özelliklerini ve ağızlara ait söz varlığını eserlerine yansıtmış olmaları –eser tercüme bile olsa- gerçeklikten uzak değildir. Diğer taraftan yukarıda bahsedilen yöreye özgü bazı sözcükler ya da bugün bazı ağızlarda var olup diğer ağız bölgelerinde kullanılmayan sözcüklerin bu konuda bir yöntem ve ölçüt oluşturabileceği kanaatini ortaya çıkarır. Çalışmada fonolojik ve morfolojik verilerden ziyade sadece söz varlığı esas alınarak bir değerlendirme ve tartışma alanı açmak düşüncesiyle eserlerdeki bazı sözcüklerin bugünkü Türkiye Türkçesi ağızlarından hareketle hangi bölgelerde yoğunlaştığını tespit edilecektir. Dönem eserlerinde yer alan bazı isim ve fiillerden o dönemin standart kullanımı dışında olan ve her eserde bulunmayıp sadece belli müelliflerin eserlerinde bulunan sözcükler üzerinde durulacaktır. “açuk, ancılayın, arı/aru, boyun, eyelük, gizlü, gönlek, ıldırım, irte, karı, karanu, semüz, taşra, tatlu, yalunuz vd.”, “belür-, dindür-, dönder-, götrül-, irgür-, sı-, uyı-, yil- vd.” gibi hemen hemen her eserde görülebilen isim ve fiiller dışında çalışmada daha nadir görülen isim ve fiillerden bazı örnekler esas alınmıştır. Bu leksik ölçütler mümkün olduğunca sınırlı eserlerde görülen verilerden elde edilmeye çalışılmıştır. Diğer bir ifadeyle *Tarama Sözlüğünde* çok az eserde tanıklanan sözcükler tercih edilmiştir. Örneğin *Yusuf u Züleyha*, *Işk-nâme*, *Süheyl ü Nevbahar* gibi eserlerde geçen “oñul-” (şifa bulmak, iyileşmek) fiili *Tarama Sözlüğünde* 36 ayrı eserde tanıklanmıştır, *Yusuf u Züleyha*’da geçen “kavla-” (Kovlamak; zemmetmek, gıybet etmek) fiili ise sadece bir eserde tanıklanmıştır. Bu sözcükler *Derleme Sözlüğü*’nde taranmış, birden fazla anlamı olan sözcüklerin sadece eserde geçtiği anlama uygun olan biçimi çalışmaya dâhil edilmiştir. Örneğin “kırnak” sözcüğü Şeyyad Hamza tarafından yazılan *Yusuf u Züleyha* adlı eserde “cariye, halayık” anlamlarında kullanılmıştır. Bu sözcük Isparta’da “alınan” ve “becerikli”, Afyonkarahisar’da “oyunbozan, kalleş”, Bursa’da “arıların üçüncü oğlu”, Bilecik’te “ağaçsız, çıplak ve taşlı tepeler” gibi anlamlara da gelebilmektedir. Eserdeki anlama uygun kullanım sadece Gâvur ve Berit yörükleri –Maraş (Buyrukaltı, uşak, hizmetçi) ve Sansa *Saimbeyli –Adana’da (Cariye) kullanılmıştır. Ayrıca söz konusu sözcüklerin *Derleme Sözlüğü*’nden anlamca en uygunlarının seçilmesi dışında fonetik olarak da birebir aynı biçimini korumuş olanları tercih edilmiştir. Sözcüklerin ilk verilen anlamı eserlerde geçen biçimi, ikinci verilen anlamı ise *Derleme Sözlüğü*’ndeki karşılıklarıdır.

Değerlendirme

Yusuf u Züleyha (Şeyyad Hamza)

çokraş- : Fokurdamak.

çokraş- : Toplanmak, birikmek, üşüşmek, kalabalık etmek. (Nevşehir)

dıñ dur- : Sükût etmek, ses çıkarmamak.

dıñ : Saklı, gizli olarak dinlenen söz. (Oğuz - Acıpayam –Denizli)

dümük- : Bir işle meşgul olmak, oyalanmak.

dümük- : Bir işle ilgilenmek. (Tosya –Kastamonu, Ermenek –Konya)

ırğa- : Sallamak.

ırğa- : Sarsmak, sallamak. (Nefsiköseli -Görelle –Giresun)

kavla- : Zemmetmek, çekiştirmek.

kavla : Söz getirip götürmek. (-Maraş)

kırnak : Cariye, halayık.

kırnak : Buyrukaltı, uşak, hizmetçi (Gâvur ve Berit yörükleri –Maraş)

Cariye (Sansa *Saimbeyli –Adana)

tarık- : Müteessir olmak, üzölmek.

darık- : Canı sıkılmak, bunalmak, rahatsız olmak, sıkıntılı vakit geçirmek, hiddetlenmek. (*Düzce –Bolu, Gümüşhane, Cinis *Aşkale –Erzurum, *Refahiye çevresi –Erzincan, Gaziantep, Adana, Osmaniye)

tegek : Tevek, üzüm asması, bağ kütüğü.

tegek : Üzüm kütüğü. (*Gelendost –Isparta, Erkinis*Yusufeli –Artvin, Cenciğe –Erzincan, *Afşin ve köyleri-Maraş, Hacıilyas *Koyulhisar –Sivas)

tulaz : Aciz, derbeder.

tolaz : Başboş, işsiz güçsüz, serseri. (Diyarbakır, *Milas –Muğla)

yoklu : Yoksul, fakir, muhtaç.

yoklu : Yoksul. (Afşar, Pazarören *Pınarbaşı –Kayseri, *Mut ve köyleri –İçel)

Dehhanî Manzumeleri

çal- : Vurmak

çal- : Dövmek, vurmak; (Erzincan ve yöresi, Erzurum, Kırşehir)

Çarh-nâme (Ahmed Fakih)

ini : Küçük kardeş.

ini : Kayınbirader. (Hacılar, Uluğbey *Senirkent, *Şarkikaraağaç –Isparta, *Bucak –Burdur, Dedeköyü *Çal –Denizli, *Bergama –İzmir, -Samsun, -Yozgat, *Bor –Niğde, -Konya ilçe ve köyleri, Misis –Adana, Teniste, *Anamur, *Mut –İçel, *Alanya, Bağyaka *Finike –Antalya, *Ula, Ahiköy, Yerkesik, *Milas, *Fethiye ve köyleri –Muğla)

iti : Keskin.

iti : Keskin (bıçak için). (Azeri köyleri –Amasya, Zellige, *Iğdır –Kars, *Erciş –Van, -Bitlis, Kerkük)

usañ : Gafil, gevşek, tembel.

osañ : Umursamaz, iş yapmaz (Tavas, Denizli)

Kitabu Evsaf-ı Mesacidi's-Şerife (Ahmed Fakih)

döy- : Katlanmak, tahammül etmek.

döy- : Sabretmek, tahammül etmek, dayanmak. (Çorum, *Bor –Niğde, Yozgat çevresi, Konya)

koldaş : Yardımcı.

koldaş : Bir işi beraber yapan kimseler, ortak. (*Sandıklı –Manisa, Özbek göçmenleri – Trabzon)

sendire- : Sendelemek, sarsılmak.

sendire- : Düşecek gibi olmak, sallanmak, sendelemek. (Çığırı *Dinar –Afyon, İğdecik –Isparta, Güney *Yeşilova –Burdur, Oğuz *Acıpayam, Bereketli *Tavas –Denizli, *Bozdoğan –Aydın, Saray –Kütahya, Ağlı *Küre –Kastamonu, *İskilip –Çorum, *Bor –Niğde)

uçun- : Uçmak (beniz)

uçun- : Sakınmak, çekinmek, korkmak. (*Bozdoğan –Aydın, *Ödemiş –İzmir, İğneciler *Mudurnu –Bolu, *Ermenek –Konya, Masara *Mut –İçel)

Uykuda ya da uyanırken birdenbire korkmak, korkarak bağırmak. (Bekilli *Çal – Denizli, *Lapseki –Çanakkale, *İskilip –Çorum)

Ahval-i Kıyamet

çokra- : kaynamak, fokurdamak

çokra- : Tencere içinde yemek kaynamak. (Bursa, Bolu)

Mide ekşimek, kaynamak. (Tarak *Şarkikaraağaç –Isparta, Alayunt –Kütahya, Söğüt – Bursa, Adana)

uşak : çocuk

uşak : Erkek çocuk (Ordu, Rize, Adana, Osmaniye)

yalav : Alev, ateş

yalav : Alev. (Ordu, Giresun, Trabzon)

Süheyl ü Nevbahar (Mesud bin Ahmed)

agduk : Aksi, ters, densiz

ağdık : Yaramaz, sırnaşık, münasebetsiz, densiz, nâdan. (Suvermez *Emirdağ -Afyon Karahisar, Ekse *Çal –Denizli, Bozan –Eskişehir, -Çorum)

Ters, aksi. (Köseçobanlı *Gülner –İçel)

agruk : Ağırlık, eşya, ev eşyası.

ağrık : Eşya, yük, yolculukta önden gönderilen eşya, göç zamanı dönünce alınmak üzere bir yere bırakılan fazla eşya, ağırlık. (Dişli *Bolvadin, Bayat *Emirdağ -Afyon Karahisar, *Eşme köyleri –Uşak, Yakaköy *Gelendost, Yılanlı *Eğridir –Isparta, İğdir, *Çivril –Denizli, Çayır *Zile –Tokat, Sevin *Afşin, *Göksun ve köyleri –Maraş, Çepni *Gemerek –Sivas, -Yozgat köyleri, Akkışla *Bünyan –Kayseri, *Ulukışla –Niğde, *Ermenek, Pirlerkondu –Konya, *Karaisalı, -Adana, *Mut, Orhana *Anamur, Belenkeşli *Mersin –İçel, Karadere *Gündoğmuş, Yuva *Elmalı, Töngüç aşireti *Serik, *Kaş köyleri, Çomaklı *Korkuteli, *Gazipaşa –Antalya, *Fethiye köyleri –Muğla)

añıl : Yavaş, sakin, hafif. (añıldan, añıllık, añulcagaz, añulcagın)

anjıl : Yavaş, ağır. (*Göynük –Bolu)

apul apul : İki yana sallana sallana.

apul apul : Yavaş yavaş, ağır ağır. (*Senirkent, *Uluborlu –Isparta, *Akhisar –Manisa, *Bandırma, Küçükdere *Edremit –Balıkesir, Evreşe, *Gelibolu –Çanakkale, -Amasya, *İlgın –Konya)

arhalaşmak : Birbirine yardımcı olmak

arkalaşmak : Yardımlaşmak, desteklenmek. (Yassıviran *Senirkent –Isparta, Yayla *Tefenni –Burdur, *Taşköprü –Kastamonu)

ayanu : Nazlı, hoppa, şımarık

ayanı : Hoppa, şımarık. (Bardas *Karaman –Konya, *Mut köyleri –İçel)

azırak : Daha az, biraz

azırak : Azıcık, biraz, birazcık. (Tanır *Afşin –Maraş, İncekum *Silifke –İçel)

bayık : Kuşkusuz, kesinlikle, belli, açık

bayık : Doğru, gerçek, şüphesiz. (Çankırı)

beñdeş : Eş, benzer

beñdeş : Benzer, eş. (Afyon)

boğası : Çulhaların dokunduğu kaim bez

boğası : Yerli bez, patiska. (*Senirkent, *Uluborlu –Isparta, *Tavas –Denizli, -Manisa, Tokat, Bozan –Eskişehir, *Cide –Kastamonu, Sadıkhacı *Beyşehir, Karaviran *Bozkır –Konya)

büküm : Yufkanın dört köşe olarak dürülüş şekli.

büküm : Yufkanın dört köşe olarak dürülüş şekli. (*Sarayköy ve köyleri, Garipköy *Tavas –Denizli, *Bünyan –Kayseri)

çav : Şöhret, nam.

çav : Şöhret. (Niğde)

çayla- : Düşünmek.

çayla- : Düşünmek. (*Reşadiye –Tokat)

çokmak : Tokmak

çokmak : Tokmak. (Çorum)

deñle- : Gözetlemek, gözlemek.

deñle- : Gözetlemek, gözlemek, dikkatle bakmak, takip etmek (Aşudu *Darendede –Malatya, -Maraş, *Develi –Kayseri)

dirneş- : Toplanmak, bir araya gelmek.

dirneş- : Toplanmak, bir araya gelmek, dernek kurmak. (-Kayseri, *Bor –Niğde)

düzen- : Süslenmek.

düzen- : Süslenmek. (*Eğridir köyleri –Isparta, -Rize, *Bor –Niğde, -Konya)

geñez : Kolay.

geñez : Kolay. (*Düzce –Bolu)

gümürden- : Homurdanmak.

gümürden- : Kendi kendine hafif sesle konuşmak, mırıldanmak. (Çorum, *Anamur, *Mut –İçel)

kaçar : Hilekar.

kaçar : Hile yapan, hileci. (*Ermenek –Konya)

kayı : Yağmur, sağanak, bora.

kayı : Fırtına. (Çorum)

keleci : Söz, laf.

keleci : Sözleşme, anlaşma. (Tokat)

kızkuşu : Sorguçlu küçük bir kuş.

kışkuşu : Başı sorguçlu küçük bir kuş, çulluk. (Bolu)

oğulluk : Damatlık

oğulluk : Damat. (Yusufça *Göhlisar –Burdur, Tokat –Eskişehir, Salman *Akkuş –Ordu, *Korkuteli köyleri, *Elmalı köyleri, *Kaş köyleri –Antalya, Kınık *Fethiye –Muğla)

örce : Can sıkan, kızdıran, sert, kaba

örce : Can sıkan, kızdıracak söz. (İldırım –Çankırı)

sağış : Sayı, adet

sağış : Sayı. (Çorum)

sancıl- : Batmak, saplanmak.

sancıl- : Batmak, saplanmak. (Çorum)

tazık- : Koşup sıçramak.

tazık- : Hayvan başını alıp gitmek, yabancılaşmak. (*Ağın –Elâzığ)

topalan : Hazımsızlıktan ileri gelen mide ve karın ağrısı.

topalan : Hazımsızlıktan ileri gelen mide ve karın ağrısı. (Uluğbey *Senirkent –Isparta, Aziziye, İnar –Burdur, Işıklı *Çivril, Eziler *Güney, *Çal –Denizli)

yep- : Okşamak.

yep- : Okşamak. (Afyon)

yoşu- : Yıpranmak, yorulmak, zayıf düşmek, kuvvetini kaybetmek.

yoşu- : Eskimek, yıpranmak. (Kabaca *Uluborlu, *Senirkent –Isparta, Burdur, Kiremitçi, Babadağ *Sarayköy –Denizli, Kasın *Gemerek –Sivas, Yozgat, Köşker, Genezin *Avanos –Nevşehir, Akçakaya, Talaş –Kayseri, *Bor –Niğde, *Beyşehir, Fariske, *Ermenek –Konya)

Yorulmak. (Kasın *Zile –Tokat, -Y., -Kayseri)

Güçsüz kalmak. (Fariske *Ermenek Konya)

Yorulmak. (Gülveren, Tomarza Kayseri)

yüñül : Hafif.

yüñül : Hafif. (*Düzce –Bolu, Van)

Kenzü'l-Kübera ve Mehekkü'l-Ulema (Şeyhoğlu)

aya- : Saygı göstermek.

aya- : Saygı göstermek, saymak. (Köşker –Kırşehir)

bayık : Aşık, apaçık, besbelli.

bayık : Doğru, gerçek, şüphesiz. (Çankırı)

yuhu : Uyku.

yuhu : Uyku. (*İğdır, Koyundere *Ahıska –Kars, * Arapkir –Malatya, Diyarbakır, Keban Baskil Ağın Elazığ, Kars)

Marzuban-nâme (Marzuban bin Rüstem)

ağır- : Anırmak.

ağır- : Anırmak, çirkin sesle -eşek gibi- bağırarak. (Malatya)

ayırtla- : Ayırmak, ayıklamak.

ayırtla- : Ayıklamak, seçmek, temizlemek. (Kars köyleri, Erzurum)

çokrak : Çamurlu, bataklık yer.

çokrak : Çamurlu, bataklık yer. (*Uluborlu –Isparta)

gömülgen : Bataklık

gömülgen : Sazlık, bataklık. (Hisarlıkaya *Polatlı –Ankara, *Develi –Kayseri, Kestep *Fethiye –Muğla)

kavuk : İdrar torbası.

kavuk : Sidik torbası (insan ve hayvanlarda). (Kumdanlı *Yalvaç –Isparta, -Çankırı, *İskilip –Çorum, *Ahlat –Bitlis, *Elbistan –Maraş, -Konya)

oynaş : Oynaş, dost.

oynaş : Metres, sevgili (Arpaçay – Kars)

Sevgili, mahbup (Erzurum)

sağmal : Sağmal, sağılan.

sağmal : Sağımlik hayvan (Kars)

tutuk : Perde, peçe, yaşmak.

tutuk : Gelin duvağı. (Konya)

Gülistan Tercümesi

kesegen : Keskin.

kesegen : Kesici, keskin. (Çorum)

uvat- : Ufalamak, parçalamak.

uvat- : Ufaltmak. (Gaziantep, Sivas, Hatay)

Hurşid-nâme

burtar- : Yüzünü buruşturmak, buruşmak.

burtar- : Surat asmak. (*Şebinkarahisar –Giresun, Ağrakos *Suşehri –Sivas)

Alın ve yüz buruşturmak. (İzmir)

çar : Baş örtüsü, çarşaf.

çar : Çarşaf, siyah üstlük. (Çankırı, Çorum, Kırşehir)

Baş örtüsü (Erzurum)

Yazma, tülbent gibi başörtülerinin genel adı (Kırşehir)

çoknaş- : Çoğalmak, çoklaşmak.

çoknaş- : Toplanmak, birikmek, üşüşmek, kalabalık etmek. (*Bor –Niğde)

öyke : Öfke

öyke : Öfke, sinir. (*Eğridir köyleri –Isparta, Gaziantep, *Bor –Niğde)

Öfke. (Tahtacı Isparta, Çorum)

samra- : Sayıklar gibi anlaşılmaz sözler söyleme.

samra- : Uyku ya da hastalık nedeniyle söylenmek, sayıklamak. (Yağbastı *Kula –Manisa, *Lapseki –Çanakkale, *İskilip –Çorum, *Alucra –Giresun, Konya)

Uyurken anlaşılmaz sözler söylemek, sayıklamak. (Çorum)

sarlan- : Sarınmak, bürünmek.

sarlan- : Sarınmak. (İncekum *Silifke İçel)

sümülcü- : Sokulmak, ileri gitmek.

sümülce- : Bir şeyi almaya uzanmak. (Genezin *Avanos –Nevşehir)

Bir şeyi almak için boynunu uzatmak (hayvan). (Tokat –Eskişehir)

sürük- : Sürülmek, uzaklaştırılmak, sürünmek.

sürük- : Sürüklenmek. (İncekum *Silifke –İçel, Adana, Osmaniye)

tırmaç : İnsan sırtında taşınan yükün bağı.

dırmaç : Yünden yapılan ve insanın sırtına konulan yükün düşmemesi için koltuk altından geçirilerek bağlanan ip. (*Görel ve köyleri, -Giresun, Aşudu *Darende –Malatya, Hacılar –Kayseri, Niğde)

uğum : Sabır.

uğum : İçe kapalılık, durgunluk, suskunluk. (Konya)

yapıldak : Çıplak, teçhizatsız.

yapıldak : Yalın ayak, yaya (yayan sözcüğüyle birlikte kullanılır). (Çorum)

Yalın ayak (yayanla birlikte kullanılır). (Yozgat, *Fethiye Muğla)

yarındası : Yarınki gün, ertesi gün

yarındası : Yarın, ertesi gün (Uşak)

yöm : Uğur

yöm : Uğur (Elâzığ ve yöresi, Keban Baskil Ağın Elazığ)

Yunus Emre Divanı

biliş : Bildik, tanıdık, dost.

biliş : Tanıdık. (Ürkütlü *Bucak –Burdur, *Sarayköy –Denizli, Kozanlı, Balabanlı *Ödemiş –İzmir, -Kastamonu, *Merzifon –Amasya, Uğurlu *Ermenek –Konya, *Elmalı –Antalya, Yapıntı *Mut –İçel)

bur- : Bükmek; çevirmek.

bur- : Çevirmek. (-Bolu, -Çorum)

Bükmek. (*Kula Manisa, Gaziantep, Yozgat)

Burmak; bükmek. (Erzurum)

çevrin- : Etrafını dolaşmak, dönmek.

çevrin- : Dönmek. (Çorum, Afşar aşireti, Pazarören *Pınarbaşı –Kayseri, Malatya)

çeyne- : Çiğnemek.

çeyne- : Çiğnemek. (*Zile –Tokat)

doyla- : Ziyafet vermek, yedirip içirmek, ağırlamak.

doyla- : Doyurmak. (Çorum, Amasya)

eğrilik : Fenalık, kötülük, hiyanet.

eğrilik : Hırsızlık. (Çorum)

karişkan : Bilgiçlik taslayan, her işe karışan.

karişkan : Bilgiçlik taslayan, her şeye burnunu sokan. (Silifke –İçel)

kığır- : Çağırarak, davet etmek, seslenmek, haykırmak.

kığır- : Çağırarak, yollamak. (Çorum)

sarmaş- : Sıkıca sarılmak.

sarmaş- : Kucaklaşmak. (İsabey *Çal –Denizli, *Bozdoğan –Aydın, *Milas –Muğla)

sızur - : Sızdırmak, eritmek, süzmek.

sızır- : Bal, yağ vb. eritip süzmek. (*Eğridir –Isparta, Yayla *Tefenni –Burdur, *Bor –Niğde, *Ermenek, *Karaman –Konya)

şaş : Şaşkın

şaş : Aptal, sersem. (*Buldan, Güllü, Solmaz Tavas –Denizli, *Yıldızeli –Sivas)

tutalık : Sara, hastalık nöbeti.

tutalık : Sara hastalığı. (İğneciler *Mudurnu –Bolu, *Yusufeli –Artvin, -Adana, *Mut ve köyleri, *Mersin ve köyleri –İçel, Çorum)

yavı : Yitik, kaybolmuş, sahipsiz.

yavı : Yitik. (-Çorum)

zağal : Kızılıcak ağacı.

zağal : Kızılıcak (Diphacı ve dağ köyleri *Merzifon –Amasya)

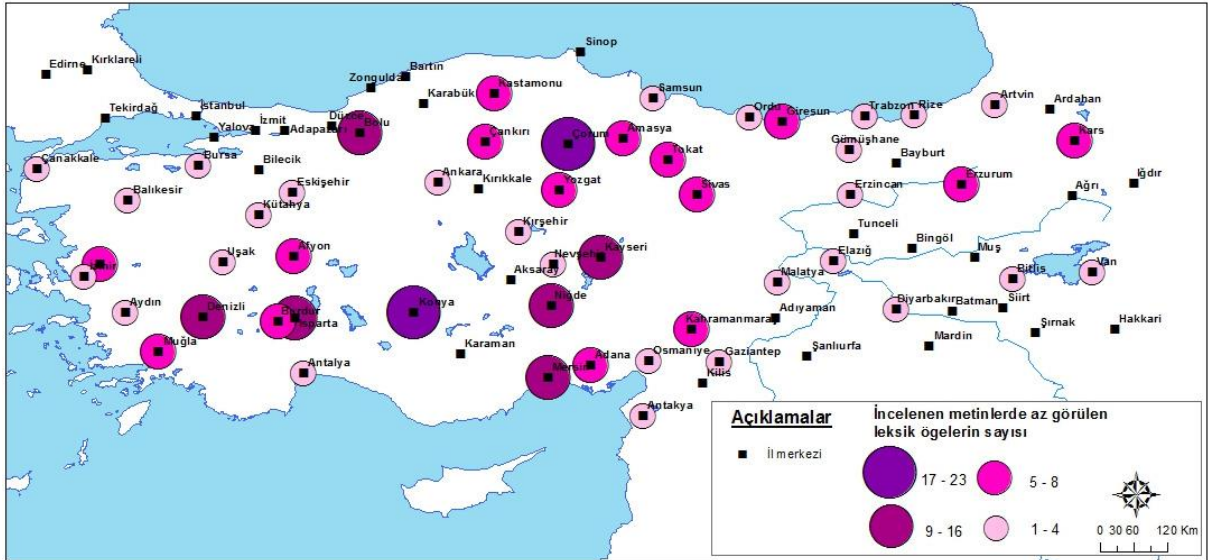
Sonuç

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinin yazıldığı bölgenin ağızından etkilenmiş olabileceği görüşü genel kabul görmekle beraber, bu ağız ya da ağızların hangi bölgeye ait olduğu konusunda da sonuca ulaşılamamıştır (Şahin, 2016: 297). Eserlerin yazıldığı bölge ağızından veya ağızlarından etkilenmesi ya da eseri yazan müellifin kendi ağız özelliklerini eserine yansıtması yadsınamaz bir gerçekliktir. Bu konuya açıklık getirebilecek tek veri elde bulunan mevcut eserlerdir. Bu eserlerin de müellif hattı veya müellifin yaşadığı döneme yakın bir zaman diliminde yazıya geçirilmiş olması yapılacak tespitlerin sağlıklı ve güvenilir olması açısından önemlidir. Ağız çalışmalarının bizde geç başlaması, dönemin ağız özelliklerini anlatan eserlerin bulunmaması konunun açıklığa kavuşmasını engelleyen faktörlerden bazılarıdır. Konuyla ilgili Karahan'ın şu tespitleri önemlidir:

“13. yüzyıla ait yazılı malzeme olmasına karşılık, aynı yüzyıla ait ağız malzemesi yoktur. Bizde ağızların tespiti çalışmaları -Kâşgarlı'yı saymazsak- 19. yüzyılın ikinci yarısında başlamıştır. Dolayısıyla burada eş zamanlı bir karşılaştırma yapmak mümkün değildir. Verilecek hükümler, yapılacak tahminler ancak son 150 yılda yazıya geçirilmiş ağızlara dayanabilir. Değerlendirmede kullanılacak ağız malzemesinin telâffuzu yansıtmasına karşılık, 13. yüzyıla ait yazılı malzemenin telâffuzu ne ölçüde yansıttığı konusunda şüpheler vardır.” (Karahan, 2006: 3)

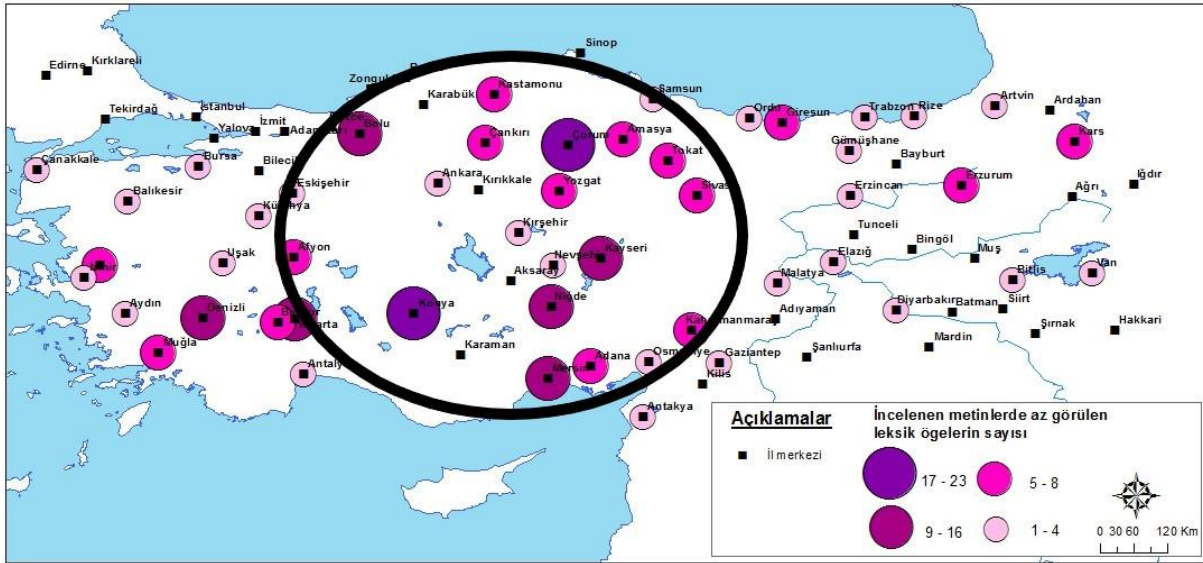
Diğer taraftan *Derleme Sözlüğü*'ndeki verilerin güncelliği de tartışılması gereken hususlardan bir diğeridir. Son zamanlarda kitap, makale ve bildiri düzeyinde yapılan ağız araştırmalarındaki yeni veriler bu sözlüğe eklenmemiş olup bu anlamda eksiklikler mevcuttur. Yine bazı bölgelerde hâlâ ağız araştırmalarının yapılmamış olması ya da yapılan araştırmaların bütün verilere ulaşamaması konuyla ilgili bir diğer eksiklik olarak görülebilir. Eserlerde kullanılan bazı sözcüklerin bugün işlevini yitirdiği, bölge ağızlarında da kullanılmıyor olması yapılacak tespitleri kısıtlayan başka bir faktördür.

Bu çalışmada EAT Dönemi'ne ait bazı eserlerin söz varlığı taranmış ve özellikli örnekler sayılabilecek leksik öğeler esas alınmıştır. Toplam 124 sözcük tespit edilmiş ve sözcüklerin *Derleme Sözlüğü*'nden hareketle bugünkü ağızlarda kullanıldığı şehirler belirlenmiştir. 13-15. yüzyıl Anadolu şehirlerinin idari sınırlarıyla bugünkü sınırlar farklılık arz ettiği için sadece şehir merkezleri çalışmaya esas alınmış ve buna göre bir yoğunluk haritası hazırlanmıştır.

Harita-1

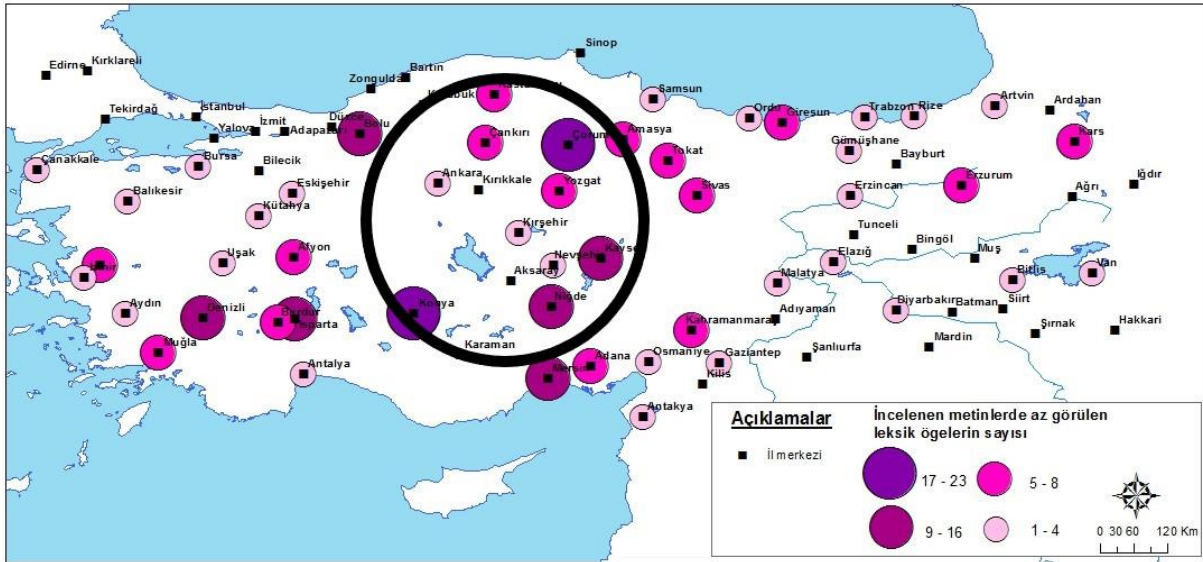
Haritaya göre Konya ve Çorum şehirleri en yoğun benzeşmenin olduğu yerler olmakla beraber Kayseri, Niğde ve Mersin benzeşme yoğunluğunun görüldüğü ikinci önemli alandır. Bölgesel olarak bakıldığında Bolu, Kastamonu, Çankırı, Çorum, Amasya, Tokat, Yozgat ve Sivas hattında benzeşme oranının yüksek olduğu görülür. Diğer taraftan Burdur, Isparta ve Denizli yöresi ise bir diğer yoğun alan olarak görülmektedir. Mersin ve Teke Yöresi ağızlarındaki benzerliğin yüksekliği bu yörelerde yaşayan Yörük-Türkmen ağızlarıyla ilişkilendirilebilir. Ayrıca Peacock'un 14. yüzyılın başlarında ortaya çıkan yazılı edebiyatın Kırşehir ve Aydın yöresinde yoğunlaştığı görüşü sonuçları destekler niteliktedir (Peacock, 2023: 203). Karahan, Batı Anadolu bölgesi ağızlarının Eski Anadolu Türkçesinden, ünlü yuvarlaklaşması ve /ò/ sesi olmadığı için uzaklaştığını, Doğu Anadolu ve Doğu Karadeniz ağızlarının damak n'si bulunmadığından ve ilerleyici benzeşmenin baskın olmayışından dolayı Eski Anadolu Türkçesinden farklılık gösterdiğini, Eski Anadolu Türkçesinin eklerdeki düz ünlülük dışında ünlü yuvarlaklaşması, ilerleyici benzeşme, /ò/ ve damak n'si özelliklerinin hepsinin Orta Anadolu bölgesi (Ankara, Çorum, Çankırı, Sivas, Malatya ve Yozgat'ın bazı yöreleri) ile Orta ve Batı Karadeniz Bölgesinin (Amasya, Tokat, Kastamonu, Bartın, Bolu, Zonguldak ile Ordu, Samsun, Sinop ve Giresun'un bazı yöreleri) bazı ağızlarında görüldüğünü, ünlü yuvarlaklaşmasının olmadığı Konya ve Kırşehir yöresi ağızları da bu bakımdan Eski Anadolu Türkçesine yakın olmadığını, dil verilerinin batıda Bolu'dan, güneyde Ankara'nın kuzeyini, doğuda Malatya, Sivas, Amasya'yı içine alan bölge ağızları ile Eski Anadolu Türkçesi arasında benzerliğin diğer bölgelere göre çok olduğunu ifade etmektedir (Karahan, 2006: 8-9).

Harita-2

Çalışma sonucu ortaya çıkarılan harita verileri, Karahan'ın ifade ettiği Bolu-Sivas hattına işaret etmekte, değerlendirilen söz varlığının bu hatta bulunan bölge ağızlarıyla benzerliğini göstermektedir. Eser ve müellif bazında yapılacak detaylı çalışmalar Eski Anadolu Türkçesine kaynaklık etmiş olan ağız ya da ağızların tespiti, bu eserleri yazan ve bugün biyografileri hakkında muhtelif görüşlerin bulunduğu müellifler hakkında birtakım önemli ipuçlarını da beraberinde getirecektir. Ele alınan eserlerdeki bazı sözcüklerin sadece tek bir ağız bölgesinde hâlâ kullanılıyor olması artzamanlı bir çalışmanın imkânı sağlamaktadır. Örneğin; Şeyyad Hamza'nın eseri *Yusuflu Züleyha*'da geçen *kırnak*: "*Buyrukaltı, uşak, hizmetçi*" bugün sadece Kahramanmaraş'ta; Ahmed Fakih'in *Çarh-nâme*'sinde geçen *osaş*: "*Umursamaz, iş yapmaz*" sadece Denizli/Tavas'ta; Hoca Mesud'un *Süheyl ü Nevbahar*'ında geçen *çokmak*: "*Tokmak*" sadece Çorum'da; Şeyhoğlu'nun *Kenzü'l-Kübera ve Mehekkü'l-Ulema*'sında geçen

aya-: “Saygı göstermek, saymak” sadece Kırşehir’de; Marzuban bin Rüstem’in *Marzuban-nâme*’sinde geçen *tutuk*: “Gelin duvağı” sadece Konya’da; *Gülistan Tercümesi*’nde geçen *kesegen* : “Kesici, keskin” sadece Çorum’da; *Hurşid-nâme*’de geçen *sümülce* - : “Bir şeyi almaya uzanmak.” sadece Nevşehir/Avanos’ta; *Yunus Emre Dîvânı*’nda geçen *karışkan* : “Bilgiçlik taslayan, her şeye burnunu sokan.” sadece İçel /Silifke’de görülmektedir. Bu şekilde tek bir bölge için örneklenen sözcükler eser, müellif veya bugün o bölgede yaşayan boyun kimliği hakkında bize fikir verebilecektir. Bu benzerlikler tarihî coğrafya ve tarih ilminin alt dallarının ortaya koyacağı belge ve verilerle yeni bulgulara ulaşılmasını sağlayacaktır. Bir müellifin eser ya da eserleri üzerine teknolojik imkânları da kullanarak yapılacak detaylı araştırmalar ve ortaya çıkan bulguların güncel analiz yöntemleriyle ele alınması dil çalışmalarında yeni yöntemlerin ortaya çıkmasına imkân verecek, müelliflerin kimliğinin tespiti hususunda rasyonel verileri ortaya koyacaktır. Sonuç olarak, birçok bilinmeyen olduğu 12. ve 13. yüzyıl Anadolu’sunda Türk yazı dilinin oluşumuna hangi ağız kaynaklık ettiği konusunda kesin bir hükme varmanın henüz mümkün olmadığı anlaşılmaktadır. Yeni bilgi ve belgelerle bu konu her zaman tekrar tekrar gündeme gelecektir (Karahan, 2013: 226). Bugün hâlâ bazı eserlerin yazıldığı yerler ve bu eserleri yazan kişilerin nerede ya da nerelerde yaşadıkları meselesi açıklığa kavuşmuş değildir. Bu netlik kazanmamış ya da tartışmalı konuların eserlerdeki söz varlığı ve gramer özellikleriyle çözülebileceği kanaatindeyiz.

Harita-3

Bilgi Notu

Makale araştırma ve yayın etiğine uygun olarak hazırlanmıştır. Yapılan bu çalışma etik kurul izni gerektirmemektedir.

Kaynakça

Akar, A. (2011). Türkiye Türkçesi ağızlarında Oğuzca dışı dil unsurları. 38. *ICANAS, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (10-15 Eylül 2007) Bildirileri; Dil Bilimi, Dil Bilgisi ve Dil Eğitimi, I. Cilt* içinde (23-38. ss.), Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları.

Akyıldız Ay, D. (2021). XIV. yüzyıl Orta Anadolu Türkçesi ve günümüz Orta Anadolu ağızları arasında fiillerin çekiminde görülen biçim birimsel değişim ve alt biçim birimsel gelişimler. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 5(1), 288-319.

Ayan, H. (1979). *Hurşid-nâme (Hurşid ü Ferahşad)*. Atatürk Üniversitesi Basımevi.

- Büke, H. (2020). Denizli ağızından Derleme Sözlüğüne katkılar. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (50), 131-148.
- Büke, H. (2022). *Yunus Emre Divanı Vatikan Nüshası*. TC Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı Yayınları.
- Derleme Sözlüğü (2009). 1-6 Cilt. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Develi, H. (2002). Eski Türkiye Türkçesi ağızlarının sınıflandırılmasında morfolojik esaslar. *Türkbilig*, (4), 117-124.
- Develi, H. (2008). Eski Türkiye Türkçesi ağızlarının sınıflandırılması. *Turkish Studies*, 3(3), 212-230.
- Dilçin, C. (2016). *Mes'ud Bin Ahmed Süheyl ü Nev-Bahâr*. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Duman, M. (2012). Eski Anadolu Türkçesine ait bazı metinlerdeki dil uyumuna aykırı örnekler üzerine. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, (32), 53-64.
- Ercilasun, A. B. (2001). Oğuz-Türkmen dil kaynakları. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, (11), 437-441.
- Erdem, M. D. (2005). Kırşehir ve Konya ağızlarının Eski Anadolu Türkçesi yazı dilinin oluşumuna etkisi. *Karadeniz Araştırmaları*, (8), 56-65.
- Erdem, M. D. (2006). Ağızlardan etkilenme derecelerine göre Osmanlı ve Eski Anadolu Türkçesi metinleri ve bu metinlerin diline kaynaklık eden ağızlar. *İlmi Araştırmalar*, (22), 83-110.
- Gülsevin, G. (2009). Eski Anadolu Türkçesi ağızlarında uzun ünlüler üzerine. *Dil Araştırmaları*, 5(5), 39-56.
- Karahan, L. (2006). Eski Anadolu Türkçesinin kuruluşunda yazı dili - ağız ilişkisi. *Turkish Studies*, 1(1), 9-18.
- Karahan, L. (2013). Oğuzcanın Anadolu'da yazı dili olma sürecine dair düşünceler. F. Köksal (Ed.), *Âşık Paşa ve Anadolu'da Türk Yazı Dilinin Oluşumu Sempozyumu Bildiri Kitabı* içinde (219-228. ss.), Kırşehir Valiliği Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2007). Anadolu ve Rumeli ağızlarının dayandığı temeller. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, (55), 87-110.
- Korkmaz, Z. (2017). *Marzubân-nâme tercümesi Destûr-ı Şâhî*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Mansuroğlu, M. (1947). *Anadolu Türkçesi (XIII. Asır) Dehhanî ve manzumeleri*. Bürhaneddin Erenler Matbaası.
- Mansuroğlu, M. (1956). *Ahmed Fakih Çarhname*. Pulhan Matbaası.
- Mansuroğlu, M. (2012). Anadolu'da Türk yazı dilinin başlama ve gelişmesi. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 4(3), 215-229.
- Mazıoğlu, H. (1974). *Kitabû Evsâfi Mesâcidi 'ş-Şerife*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özkan, M. (1993). *Gülistan Tercümesi*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Peacock, A. C. S. (2023). *Moğol Anadolu'sunda İslam, edebiyat ve toplum*. Koç Üniversitesi Yayınları.

Şahin, H. (2016). Bursa'da yazılmış tıp metinlerinde ağız özelliklerine dair. *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (31), 291- 298.

Yavuz, K. (1991). *Şeyhoğlu Kenzü'l-Küberâ ve Mehekkü'l-Ulemâ*. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları.

Yıldız, O. (2002). *Ahvâl-i Kıyâmet*. Şûle Yayınları.

Yıldız, O. (2008). *Şeyyad Hamza Yusuf u Zeliha (Destan-ı Yusuf)*. Akçağ Yayınları.

EXTENDED ABSTRACT

It is believed that the written language of Western Turkish, also known as Ancient Anatolian Turkish, Old Turkey Turkish or Ancient Oghuz Turkish, appeared and began to be shaped during the 12th century. Turkish written works which appeared with the Göktürk written language continued during the Uyghur and Karahan periods. A new written language emerged in this area with Oghuz raids into Anatolia during the 11th century. However, in which area this new written language based on Oghuz dialect had emerged remains a mystery. Karahan suggests that in the event that the aforementioned written language is accepted to have formed in Anatolia, it will be necessary to seek this resource dialect in this geography (Karahan, 2013: 220). Considering this hypothesis, the purpose of the present study is to obtain knowledge about the areas the relevant writers had lived in based on vocabulary which was not used so frequently in main works during the Ancient Anatolian Turkish period and is thought to be the dialect-specific words of the writers, or data that may lead to the dialect which ancestors the written language. For that purpose, specific works written between the 13th and 15th centuries were chosen as sample and the areas on the present Anatolian dialect map still using the words selected from the abovementioned works were reviewed. It is known that language and more specifically dialects, which are living beings have a more conservative structure in terms of keeping the words alive. Therefore, the words which were mentioned in these works centuries ago are still maintained in specific area dialects. The study was thus grounded on the words detected in the aforementioned works which were mentioned in one or two works in the Screening Dictionary and had fewer examples. The study determined which provinces used these words in the Compilation Dictionary. A density map was created by marking the data collected only on the map grounding on the present city centers. A limitation to the study was that there were differences between the tribe settlements in the 13th and 15th centuries and today's settlements, as well as between administrative borders of that era and the present day. Additionally, a number of situations such as uncertainty about the writers' ethnic origins or the Turkish tribes they belonged to, a lack of information about the chiefdoms that were established during the era and encouraged the aforementioned works to be written, a lack of information about the areas of specific works, displacement of productive intellectuals due to the conditions of the era, failure of the writer lines of specific works to reach the present day and the written language being in the phase of creation restrict possible solutions to the dialects forming the Ancient Anatolian Turkish. A total of 124 words were determined from the works chosen. Konya and Çorum provinces were the areas that had the most intense affinity, which were followed by Kayseri, Niğde and Mersin. Considering regionally, Bolu, Kastamonu, Çankırı, Çorum, Amasya, Tokat, Yozgat and Sivas line had a higher rate of affinity. Also, Burdur, Isparta and Denizli had a higher rate of affinity. Higher affinity in Mersin and Teke Area dialects may be related with Yuruk-Turkmen dialects in these areas. Fact that specific words in the works reviewed are used in only one dialect area to this day offers us the opportunity of a diachronic study. Ancient Anatolian Turkish makes it difficult to determine the politically and culturally chaotic situation of the era, identities of the writers and the dialect ancestorship of this written language. Formation of politically different cultural centers, migration of Oghuz-density Turkish tribes from Asia to Anatolia and constant displacement of these tribes due to a variety of reasons within centuries make it difficult to have a clear judgment in diachronic studies. Biographies of the writers written centuries after their time and epic life stories of some of them make it difficult to create a clear biography. Therefore, the most reliable data source is their works and vocabulary in these works. Based on vocabulary, the study did mapping according to today's dialect data and thus tried to create an area of discussion. Although the regional continuity of missing elements will not allow us to have a clear judgment, it may give us an idea about this matter.